

Biblioteka
Cli-fi

Naslov originala
Maja Lunde
Przewalskis hest

© Maja Lunde

First published by H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) AS, 2019
Published in agreement with Oslo Literary Agency in conjunction
with Livia Stoia Literary Agency

© 2023, za srpski jezik Odiseja

Prevod ove knjige pomogla je agencija NORLA

Co-funded by the Creative
Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Maja Lunde

Poslednji divlji konji

roman

S norveškog preveo
Radoš Kosović

Odiseja
Beograd, 2023.

Jesperu, Jensu i Linusu

Eva

Hejane, Akešhus, Norveška 2064.

Opčinjenost pastuva kobilom ličila je na pijanstvo. Nagoni su ga potpuno obuzeli i postao je neuračunljiv, lud. Ljudsko biće poput mene ne može razumeti tako snažan telesni poriv. Zapravo, dešavalo se i meni da izgubim glavu i potpuno se prepustim strastima, ali to nikad nije trajalo duže od nekoliko minuta, i bilo je davno, više nisam mogla da priuštim takav luksuz. Nije više bilo poriva koji bi vodili moje postupke, izuzev gladi. Glad ponekad tera čoveka da se ponaša iracionalno, liči na ludilo, glad nas može nagnati da učinimo bilo šta.

Sa životinjskim nagonima ne može se raspravljati, pa sam morala da štitim Niku, moju kobilu. Rimfakse nije odustajao, iako je trebalo da ga odvrate ograde oko Nike i njenog ždrebeta Pume. Nikino teranje ga je vuklo ka pašnjaku, koliko god da sam vikala i mahala rukama. Nika je izgubila svog pastuva, Humela, prošle jeseni. Bio je star i slab, i nisam htela da mu produžavam muke. Nika je ostala sama. Znala sam da se neće smiriti dok ne ostane ždrebna. Ipak, još nije mogla da dobije to što je htela, jer ona je tahi, jedan od poslednjih divljih konja na svetu, a Rimfakse najobičniji pitomi konj kojeg je naš sused Ričard pustio na slobodu kad je napustio svoje imanje pre godinu dana. Ždrebe rođeno od spoja divljeg i pitomog konja

naslediće većinu odlika pitomog; linija nasleđa bi se zatrla već posle dve generacije, i propao bi sav rad zbog kojeg je Nika došla ovde, sav trud da se njena vrsta očuva na zemlji.

„Beži, Rimfakse!“

Ždrebac se trljao o ogradu, gurao je gubicu ka Niki, pokušavao da dopre do nje, a kobila ga je ohrabivala, podizala rep i okretala zadnjicu ka njemu.

Pritrčala sam bliže i počela da mašem rukama.

„Gubi se! Iš!“

Rimfakse je zanjištao ka meni, uzvrpoljio se, malo je trupkao i potom otišao – veoma uvređen sudeći po repu.

„Zaboravi!“, povikala sam za njim. „Nađi kobilu svoje vrste!“

Uskoro više neću morati da pazim toliko. Bio je septembar i u narednih šest meseci Nika neće biti u teranju, a to je značilo šest meseci mira i tišine, i za nju i za mene. Zimi sam imala kontrolu, i nad životinjama i nad svojim životom. Dok god u ostavi ima hrane, dok se mećave drže podalje od nas, i dok ima struje, život je zimi jednostavan.

Prišla sam ogradi, naslonila se na stubić i pružila ruke ka divljim konjima.

„Dobro jutro, Nika. Ćao, Pumo.“

Okrenuli su glave ka meni, prepoznali su moj glas. Puma mi je prišao prvi, njegove tanke noge brzo su hodale po zemlji, još je bio nov u svetu, nestabilan kao da još isprobava sve pokrete. Gurnuo je gubicu kroz ogradu i tiho frknuo.

„Da li sam vam nešto donela?“ nasmešila sam se. „Misliš da sam vam nešto donela?“

Stavila sam ruku u džep.

„Jesam, ali samo danas.“

Nika je takođe prišla. Nozdrve su joj se raširile kad je ugle-
dala šargarepe koje sam izvadila iz džepa.

„Izvoli, ždrepcé moje.“ Prvo sam Pumi dala šargarepu,
veoma malu, jer je još bio premlad da bi svario mnogo šta
osim kobilinog mleka.

Nika je trupnula kopitom.

„Evo, evo, ima i za tebe.“

Dala sam joj najveću šargarepu. Munjevito je nestala u nje-
nim ustima, čulo se hrskanje.

„Samo nemoj da kažeš Isi“, rekla sam.

Nika je frknula i počela da maše repom.

„Isa stroga? Jeste, moja ćerka je veoma stroga.“

Neko vreme sam ih gledala, činilo se da više ne obraćaju pa-
žnju na mene, a onda sam se okrenula i brzo vratila na imanje.
Bio je petak, pijačni dan, i morala sam da odem na pristanište.
Još se dešavalo da se pojavi neki ribar ili lovac. Kokoške su bile
vredne prošle nedelje, i nadala sam se da će neko hteti jaja.

Brzo sam prošla pored zatvorene biletarnice sa slomljenim
prozorima i izbledelim reklamnim plakatima, popela se uzbr-
do kod ograđenog dela u kojem su nekada bile velike mačke
raznih vrsta, prošla pored male bare koju je deda napravio na
početku milenijuma radi čuvanja ugroženih vodozemaca, i
onda pored ograđenog gaja u kojem su se nekad skrivali vuko-
vi, najopreznija vrsta koju smo ikada imali.

Tri generacije moje porodice vodile su zoološki park, i živo-
tinjama je uvek bilo dobro kod nas. To su pokazivale tako što
su se razmnožavale. Ljudi su dolazili da se zabave i obrazuju, a
glavna atrakcija bili su mladunci. Svi su se oduševljavali i sme-
jali kada bi ih videli, upirali su prstom u njih – gledajte, gledaj-
te kako su slatki, preslatki su! Jednom je snežni leopard dobio
trojke, to je bila senzacija. Nikad nismo imali toliko gostiju

kao tog leta. Ali za nas je novi život uvek bio krajnje ozbiljna stvar. Sećam se da smo drugoj deci u školi bili čudni, nije im bilo prijatno kad svrate kod nas; parenje i teranje bile su teme za našim trpezarijskim stolom. A kada bi nova mala bića došla na svet, čuvali smo ih kao rođenu decu... *Bila* su naša deca. Ne, govorio je tata, nisu naša, njihova su, a naš zadatak je da im pružimo najbolje moguće uslove, kako bi želeli da stvaraju novi život.

Snežnih leoparda više nema, kao ni većine drugih životinja, ostalo je samo nekoliko. Malo krdo šumskih irvasa sada je živelo u velikom starom šumarku u kojem su se nekada krili vukovi. Irvasi nisu ugrožena vrsta, ali mogli su da se snalaze sami u gaju, pa ih još nisam pustila. Dve stare ženke sivog sokola još su u kavezu. Nisu bile zahtevne, a plašila sam se da će umreti ako prestanem da se staram o njima. Usamljeni divlji mačak živeo je u zapadnom delu parka, nisam mogla da se nateram da ga pustim, samo bi se pario sa domaćom mačkom i njegovi geni bi se izgubili. I još Nika i Puma, naravno, moje najveće blago. Njih sam brižljivo čuvala.

Moja sestra Ane postarala se da dovedemo divlje konje na Hejane, pričala je o njima još od detinjstva. Sećam se da je stalno gledala iste klipove na Jutjubu, sedela je sa ajpedom u krilu i slušalicama u ušima dok su konji jurili pred njom na ekranu. Nekoliko godina je radila na tome i na kraju uspela da kupi par iz jednog francuskog rezervata, pa se Hejane tako pridružio internacionalnom projektu očuvanja vrste. Nika i Humel spadaju u poslednje konje koje su parkovi i rezervati prodavali jedni drugima. Konji poput Rimfaksea uvek će preživeti, ali je divljih konja ostalo premalo na svetu. Nadala sam se da ću stupiti u kontakt sa nekim učesnikom projekta kad sve ovo prođe i kad se život stabilizuje, kako bih nabavila novog pastuva za

Niku. Možda divljih konja još ima u Mongoliji? Nekada ih je bilo mnogo. Neki su valjda još živi.

Nika i Puma su nazvani po markama patika. Ane im je nadenula imena, kao i svim našim životinjama. Nazivala ih je po stvarima kojih više nema, po odeći, elektronskim aparatima, satovima i automobilima. Isi je to bilo duhovito, još se smejala nekim imenima. Mene su isuviše podsećala na Ane. Ne samo na njen humor već i na njenu energiju. I na svest o sadašnjem trenutku, te dve stvari su verovatno povezane. Bila je mnogo šta, i postizala je mnogo toga.

Ane je otišla, više nema tog snažnog glasa i tela koje ne miruje. Napustila je Hejane, napustila je nas i konje, rekla je da će se vratiti za nekoliko meseci, ali se nikada nije vratila. Kad sam poslednji put razgovarala sa njom stigla je daleko na sever, čak do Trendelaga. To je bilo pre skoro godinu dana. Onda je naš telefon prestao da radi. Signal je nestao i zaista smo ostale same. Isa je počela da zaključava svake večeri. Ovde smo bezbedne, govorila sam, i montirala rezu sa unutrašnje strane vrata.

„Kad se vraćaš?“, pitala je Isa.

Stajala sam pored našeg kamioneta, spremna da odem do pristaništa.

„Znaš da ne znam. Možda niko neće doći danas. Možda niko nema šta da ponudi. Prošli put sam čekala satima.“

„Mogu li sa tobom? Stići ćemo da se postaramo za krave kad se vratimo.“

„Bolje je da ostaneš ovde.“

„Sama.“ Pokunjeno je skupila ramena. „Kad ćeš me naučiti da vozim?“

„Imaš četrnaest godina.“

„A policija će nas zaustaviti?“

Usudila sam se da pružim ruku i pomilujem je po glavi.

„Vratiću se što pre.“

Nije se izmakla, pustila je da je pomilujem.

„Ako neko nepoznat dođe, zaključaj“, rekla sam. „I ne zaboravi rezu.“

„Dobro.“

„Pravi se da nema nikog.“

„Znam, mama.“

„I molim te proveri da li su vrata podruma dobro zatvorena, neću da kiša ulazi unutra.“

„Važi.“

„Zdravo, mila.“

Brzo sam je zagrlila. I ona je zagrlila mene, to je činila samo petkom. Sada je bila moje visine i imala bubuljice na čelu, ali obrazi su joj još bili detinje glatki. U mojoj glavi Isa je još bila malo dete, pa bih se uvek iznenadila kad je vidim, visoku, mršavu i malo pogrbljenu, sa malim grudima koje su se nazirale ispod majice, i visokim, izraženim jagodicama. Pre samo godinu dana bila je dete, sada je zamahivala kukovima u hodu, samouvereno i promišljeno, naprosto se pokazivala, sve vreme, kao da ima ko da je vidi. Pitala sam se da li će doveka predstavljati iznenađenje za mene. Da li će mi prizor rođenog deteta doveka biti neobičan, i da li je tako svim roditeljima.

Isa me je naglo pustila, setila se da je prevelika za takav zagrljaj. Čitale smo, ona je skrenula pogled, postideana.

„Nećeš zaboraviti vrata podruma?“, pitala sam da bih prekinula neprijatnu tišinu.

„Neću“, odgovorila je. „Slobodno idi.“

Sela sam u kola, upalila motor. Nebo se smračilo i prve kapi su teško pale na vetrobran. Isa je i dalje stajala ispred kuće, videla sam je u retrovizoru. Ako bih zažmirila, još je izgledala

kao da ima sedam ili osam godina, stajala je kao uvek, blago razmaknutih nogu i kao da grli sebe. Progutala sam pljuvačku i usredsredila se na put.

Neko vreme sam vozila pustim predelom, a onda se grupica ljudi iznenada pojavila sa leve strane puta. Majka, otac, dve ćerke. Svi su nosili ruksake i gurali pastelnožuta kolica puna stvari. Kiša se slivala sa njih, velike kapuljače krile su im lice, odeća im je potamnела od vlage. Samo su slova na kolicima nepokolebljivo sijala, *Sport Extreme*. Otac je podigao palac kad me je video, usamljeni beli prst štrčao je na mršavoj ruci, univerzalni znak migranata.

Nagazila sam gas i projurila pored njih, ne gledajući u retrovizor da ne bih videla njihovu reakciju.

Isa je htela da odemo, da živimo na putu kao oni. Da napustimo Hejane i odemo na sever, kao i svi ostali, u potrazi za gradićima kojih još ima, u potrazi za ljudskim društvom nalik na ono koje smo nekada imali. Cela Evropa je *lutala*, bez pravca, bez cilja. Ljudi su godinama lutali, gonjeni sušom. Sever je zatvorio granice još u mojoj mladosti. Onda je nastupio Kollapse. I potom rat. Sedam godina je trajao, ratovalo se oko hrane, oko vode, umesto da se spremaju za ono što je očigledno moralo doći, ljudi su sve ulagali u pobedu nad neprijateljem. A niko nije pobedio, ostali su samo gubitnici.

Sada više niko ne ratuje, i nestalo je sve za šta su se ljudi borili. Čak su i granice nestale.

Mi smo imale sreće zbog toga što smo živele ovde, daleko od sukoba, i sa bunarom punim vode. Imale smo imanjanje, dom, obradivu zemlju, životinje. Dok smo imale sve to, nigde nismo morale da idemo. Ipak, nešto se promenilo kad nas je Ane napustila. A kad je nedugo potom i Ričard otišao sa svojom

porodicom, Isa je izgubila Agnes i Laša, svoje jedine prijatelje, i počela je da navaljuje. Nije joj bilo jasno zašto smo još tu, u sve je sumnjala, brinula je, tvrdila da nam životinje daju manje nego pre, i da su ostarile, i krave i kokoške i prasac Boing, kojeg je trebalo da zakoljemo prošlog Božića. Ričard i njegova porodica pošli su u Nurland. Imali su porodicu u okolini Budea i tvrdili da se tamo još dobro živi. Bilo je dovoljno ribe u moru i zajednica je još ličila na mali grad. Isa je povremeno pominjala Nurland kada bih je pitala gde bi htela da odemo. Sumnjala sam da bismo uspele da stignemo čak donde, i sumnjala sam da je to malo društvo još postojalo, kad su sva druga nestala. Ako bismo otišle, put bi nam postao dom.

Osim toga, Isa nije mislila na životinje, a mi smo bile tu zbog njih koliko i one zbog nas. Takođe sam bila potrebna malobrojnim divljim životinjama koje su ostale u parku. Posebno Pumi, njega nismo smele da ostavimo, svakako ne sada kada se trava sušila i kad se u vazduhu osećao dah truleži.

Kad sam krenula sa imanja kiša je bila slaba, ali dok sam se približavala pristaništu, nebo su prekrivali tamni oblaci. Prošlo je nekoliko nedelja od poslednjeg velikog pljuska, ali je zemlja još bila natopljena vlagom. Nova kišnica neće imati kuda da ode, pa sam pomislila na podrum, zamislila kako voda prodiru u njega, prekriva pod i penje se.

Valjda se Isa setila da zatvori vrata. Spoljašnje stepenište do podruma pretvaralo se u potok kad kiša pljušti, pa bi šteta mogla da bude mnogo gora ako vrata nisu zatvorena. Dole nam je stajalo brašno, letos sam se trampila za dvesta kilograma integralnog brašna, zatim povrće, kojeg je zbog vlažnog leta bilo mnogo manje nego što sam se nadala, i još deset kilograma pirinča koji sam srećom nabavila pre nekoliko nedelja. Nakon

poslednjih velikih pljuskova, džakove sam stavila visoko na police. Ali možda nedovoljno visoko.

Kiša je sve jače padala, nebo se približilo zemlji kao ogromno preteće telo nadneto nad predelom. Kapi su dobivale po krovu i prtljažniku kamioneta. Prošlo leto bilo je veoma suvo i toplo, brinula sam da ništa neće izrasti i sve vreme strahovala od požara, a ove godine jedva da smo videle sunce. Nosila sam kabanicu, pantalone za kišu i gumene čizme, ali vlaga me je prožimala čak i u kolima. Svuda se uvlačila. Kad sam bila mala, imali smo kišne i suve dane. Sada smo samo imale različite vrste padavina. Najlakši oblik kiše ličio je na maglu, nije se ni primećivala dok čovek ne vidi kapljice na odeći. Mislila sam da je isto kad kiša rominja i kad sipi, a Isa je tvrdila da je rominjanje lakše. Tu je bila i neutešna monotona kiša koja ravno pada u danima bez vetra. Zatim oštri pljusak, kad vetar nosi kapi. I na kraju naj snažniji bujični pljusak, kad se brane neba otvore, kad se svet pretvori u more i čovek ne može da ne pomisli na Noju.

Spustila sam se do mora i parkirala nekoliko metara od pristaništa. Hejane je hiljadu petsto godina bilo trgovačko mesto, nekada smo se ponosili svojom istorijom, čak smo imali i mali muzej u kojem su posetioци mogli da vide stari nakit i alat iz doba kad su se vikinzi ovde sastajali radi trampe. Neko je odavno ukrao taj nakit, i u gradu nije bilo vidljivih tragova prošlosti. Hejane se sada svelo na skupinu kuća i letnjikovaca oko pristaništa, i nekoliko raštrkanih naselja na blagim padinama. Kuće su nekada bile bele i crvene, boja je ujednačeno prekrivala cele površine, a sada je bila prošarana svetlijim mrljama, kao izbledela odeća. Ljudi su još živeli u nekim od tih kuća, ali bilo ih je sve manje, a svi sa kojima sam održavala kontakt davno su se odselili. Svi osim Ejnara. On je živio sa

svojim pajtašima u jednoj od najlepših vikendica u gradu. U staroj kapetanovoj kući sa čijih se zidova ljuštila boja, sa modernijim dograđenim delom čiji su panoramski prozori naprslili. Nalazila se na priobalnoj lokaciji za koju bi neko dao milione u prošlosti. Ali voda se sve više približavala dok se nivo mora neprimetno podizao, nekoliko milimetara godišnje. Nikoga nisam videla ispred vikendice i svetla su bila ugašena. Nisam htela da sretnem Ejnara. Plašila sam se i migranata, tog izgadnelog očaja koji ih je gonio, ali niko još nije pronašao naše imanje, jer valjda niko nije pomišljao da zarasli pošljunčani put našeg parka vodi bilo gde, do bilo koga, pa mi je zato samo Ejnarovo propalo i ogrubelo lice bilo pred očima kad bih uveče zaključala vrata i spustila rezu.

Nisam odmah izašla iz kola, pogledala sam oko sebe. Luka je bila sasvim tiha. Prodavnica se zatvorila pre nekoliko godina. Odavno sam prestala da koristim novac. Sve sam plaćala mlekom i jajima, imale smo dovoljno svake godine. Leti i na jesen često smo imale i kukuruz, povrće i voće, mada je ova sezona bila loša zbog kiše. Povrće i voće smo uvek zadržavale za sebe, bilo je skupoceno, cvetovi su morali da se oprasuju ručno. Još je bilo divljih insekata koji su nam malo pomagali, ali od pčelinjih košnica sam odavno digla ruke. Sada su stajale u ambaru i još odavale slatkasti miris meda i voska koji se blago osećao u celoj toj velikoj prostoriji; ponekad sam prilazila uglu u kojem su bile i duboko udisala kroz nos, uživajući u mirisu i čudeći se što tako dugo istrajava, taj miris koji podseća na sve što je izgubljeno.

Najčešće sam se trampila za meso i ribu. Proteini za Isu. Ponekad su lovci dolazili na pristanište. Donosili su divljač iz šume; veverice, divlje svinje i lisice, ponekad srnu ili vuka, ali i

odbegle domaće životinje, divlje pse i mačke. I svrake, uvek je bilo svraka za odstrel.

Prvih godina nakon Kolapsa govorilo se da će životinje izumreti zato što je ekosistem u haosu. Kad jedna stvar stane, staje i sve ostalo. Ljudi su zaboravili da uvek ima vrsta koje se snađu, iskoriste priliku i prilagode se. I zaboravili su da mi, ljudi, zauzimamo mnogo manje prostora nego pre.

Vrstama koje su uspele da se snađu bilo je bolje nego ikad. Bez insekata, mnoge vrste ptica nisu mogle da prežive. Ali svaštojeda poput vrana i svraka bilo je sve više. Jele su sve na šta naiđu – orahe, đubrivo, manje ptice, leševe, puževe, gliste, jaja drugih ptica – nisu bile izbirljive, naseljavale su se svuda, hranile su bučne ptice u punim gnezdim, razmnožavale se. Bile su sve veće, klizile su nebom grakćući zardalim glasovima, uvek iznad nas, kao da poseduju svet.

Poslednjih pola godine sve je manje ljudi dolazilo na pristanište petkom, sada se čak dešava da nema nikoga. Danas je usamljeni ribar sedeo pored svog čamca. Muškarac, samo su muškarci izlazili sami. Nisam videla nikog drugog osim njega, pa sam se odvažila da otvorim vrata, uzmem korpu i priđem mu.

Bakalar je zurio u mene iz gajbe od stiropora, imao je samo dva kilograma, otprilike, ali to je bilo dovoljno za Isu i mene. Rekla sam da me zanima i ponudila ribaru tri jajeta koja sam imala.

„Četiri“, odgovorio je.

„Tri“, rekla sam. „Nemam više.“

„Bakalar vredi više od tri jajeta, znaš da je tako.“

„Kladim se da ti se smučila riba“, rekla sam. „Kladim se da ti se baš jedu jaja.“

Zurio je u mene žmirkajući.

„Imam dva galeba“, rekao je. „Daću ti jednog za jaja.“

Upro je prstom na palubu čamca. Tu su ležale dve ustreljene ptice, obe krvave. Njihova braća i sestre kružili su na nebu, povremeno ponirući ka čamcu, kao da su uvređeni zbog ubistava.

„Ne jedemo galebove“, odgovorila sam. „Premalo ih je ostalo. Nemoj ih ubijati. Ionako imaju grozan ukus.“

„Kad ga malo začiniš, ne oseća se ukus ribljeg ulja.“

„Radije bih jela bakalara.“

„Naravno. Svež je, juče sam ga ulovio. Svež je i čist.“

„Nije čist i oboje to znamo. Daću ti tri jajeta.“

„Hoću četiri.“

„Slušaj“, rekla sam. „Imam ćerku. Još raste. Potrebna su nam jaja koja imamo.“

„Ja imam dva sina“, odgovorio je. „Blizance od osam godina. Retko ih viđam... cele nedelje sam na moru... Toliko je malo ribe ostalo da ću morati da isplovljavam i vikendom.“

„I ja imam sina“, rekla sam. „I muža. Nas četvoro deli hranu.“

Nekoliko kapi slilo mi se niz vrat. Samo sam želela da se vratim kući, da strgnem mokru odeću sa sebe, da ispržim ribu, podelim je sa Isom i zasitim se kao čovek.

„Tri jajeta“, pokušala sam još jednom. „Molim te, nemam više.“

Podigla sam ruku do vrata i pokušala da ga obrišem, i možda je zbog tog pokreta njegov pogled počeo da se spušta. Prema grudima, kukovima, svemu što se krilo ispod vrećaste odeće za kišu.

„Koliko imaš godina?“, pitao je.

Jedan od tih, dakle. Pokajala sam se zbog toga što sam podigla ruku, što nisam mogla da stojim mirno.

„Prestara sam za tebe“, odgovorila sam.

Uspravila sam se.

„Dobićeš ribu besplatno“, odgovorio je. „Kabina je topla.“

Još me je gledao, i ja sam zurila u njega, primoravajući ga da me gleda u oči. Ne treba *ja* da se kajem i stidim, nego *ti*. Kapi su nastavile naniže, slile se preko moje ključne kosti i između grudi, vlažna vunena potkošulja lepila mi se za kožu, stajala sam sasvim nepomično.

Naglo je spustio pogled i promeškoltio se, možda mu je bilo neprijatno. To me je ohrabrilo. Brzo sam izvadila stare novine iz korpe, sagla se ka ribi i pokupila je papirom.

„Uzeću ribu. Zato što si idiot.“

Primitila sam da je začuđen, ali nisam ga gledala, samo sam brzo uvila bakalara, što nije bilo lako pošto je klizao. Strpala sam ga u korpu, prsti su mi se ulepili sluzi i krvlju, rukom sam prešla preko čela, možda je i na njemu nešto ostalo.

„Dobro“, rekao je. „Izvini.“

„Batali to“, rekla sam.

„Ne znam zašto sam to predložio“, rekao je. „Čuo sam da drugi to rade... pa sam pomislio...“

„Nemoj to više da radiš“, rekla sam. „Nemoj to da predlažeš. Nikome.“

„Neću“, promrmljao je. „Shvatio sam.“

Čudo je što me je uopšte poželeo. Znala sam da ne ličim ni na šta. Mokra kosa mi se lepila za glavu, koža mi je ogrubela poslednjih godina, lice mi se stanjilo i vilica mi se jasno ocrtavala pa sam ličila na životinju, poput risa, kojoj je muskulatura za žvakanje najsnažniji deo tela. Makar da sam ličila na mladu životinju, ali dugo nisam farbala kosu, nigde nisam mogla da nađem farbu, ukazivalo se sve više sedih vlasi, pa sam sigurno izgledala starije od svoje četrdeset tri godine.

Prstima sam ponovo prešla preko čela, želeći da obrišem krv iako nisam znala da li je ima. Zakoračila sam, htela sam da odem.

„Daj mi jaja“, rekao je.

„Naravno“, odgovorila sam.

Iz korpe sam izvadila tri jajeta, dva smeđa i jedno belo. Trudila sam se da ne mislim na njegove osmogodišnje sinove, možda nisu ni postojali, možda ih je samo izmislio, kao što sam ja lagala da imam muža i sina.

Pažljivo je uzeo jaja. Tri jajeta za ribu. Pobedila sam, jer je riba vredela najmanje četiri. Hteo je da ukrade nešto od mene, ali na kraju sam ja ukrala nešto od njega.

Okrenula sam se, pomalo postiđena, ali još ljuta. Morala sam da odem što dalje od njega, da se vratim Isi.

Tada sam je ugledala.

Sama žena na autobuskom stajalištu. Migrantkinja.

Nosila je mali ruksak na leđima, nije imala drugog prtljaga.

Držala je kišobran.

Kišobran. Nisam mogla da se setim kad sam poslednji put videla nekog sa kišobranom – tim besmislenim krovićem koji mora da se usmerava ka vetru da se ne bi izokrenuo. Već je bila smočena, farmerke su joj potamnele, kapalo je sa ruksaka.

Pošla sam prema kolima. Žena sa kišobranom nije moja briga, ribarevi sinovi nisu moja briga.

Ipak sam morala da se okrenem i ponovo je pogledam. Opuстила se nakon naleta vetra. Čekala je na stanici iako je tablica sa brojevima linija odavno otpala i autobusi, očigledno, nisu prolazili.

Ribar je odvezivao uže čamca. On je svakako neće taći. Ali neko drugi možda hoće. Ejnar, njegovi pajtaši, njihove prljave

ruke i agresija koja nastaje u mešavini pijanstva i gladi. Bili su glupi i smešni, ali jači od nje.

Pljusak se pojačao. Vetar je proleteo kroz predeo i kiša je zapljusnula sve ispod ženinog kišobrana.

Ponovo sam pomislila na vrata podruma, Isa ih je sigurno zaboravila. Pirinač će možda propasti.

Izvadila sam ključ, gurnula ga u bravu. Žena je stajala desetak metara daleko, i sada me je pogledala. Lice joj je bilo u senci kišobrana, ali sam je ipak dobro videla. Netremice je zurela u mene i nisam mogla da se sakrijem od njenog pogleda.

Smrad ribe podigao se iz korpe. Uzela sam je za tri jajeta, vredela je pet.

Podigla sam ruku, koja je takođe smrdela na riblju krv i sluz, sigurno sam imala mrlje od krvi na licu.

„Treba ti pomoć?“

„Ne“, odgovorila je žena.

To je brzo izgovorila, pa joj nisam poverovala.

„Gde ćeš?“, pitala sam.

Slegnula je ramenima. „Na sever.“

„Autobusi ne idu.“

„Znam.“

„Ne idu već godinama.“

„Da.“

„Odakle si?“

„Sa juga.“

„Stopirala si? Došla si čamcem?“

„Da, stopirala sam. Kola, pa kamion, pa opet kola, pa čamac, pa kola, pa opet čamac. Možda je bilo još nešto. Ne sećam se više.“

„A sad?“

Napravila je grimasu. „Kao što sam rekla, idem na sever. Ako sačekam ovde, neko će me možda povesti.“

„Bolje idi na auto-put“, rekla sam. „Tamo kola češće prolaze.“

„Dobro“, rekla je. „Hvala.“

Otvorila sam vrata. Nije se makla. Bila je mršava, blago se njuhala čak i dok je stajala. Nije bila mnogo viša od Ise, i imala je oble obraze iako je bila sitna – ili možda baš zbog toga. Verovatno nije morala da jede mnogo kako bi održala težinu, ili je bila izuzetno vešta u pronalaženju hrane. Pored toga je očigledno bila sama, pa nikome nije morala da prepušta najbolje i najmasnije komade. I oči su joj bile okrugle, širom otvorene, oprezne, kao da im ništa ne promiče.

Sela sam u kola, upalila motor, polako krenula. Na kontrolnoj tabli sam videla da je struja skoro na nuli, pa nisam uključila ni klimu ni brisače, nadajući se da će akumulator izdržati do kuće.

Pogledala sam retrovizor, žena je pošla. Tanko žensko telo na putu.

Ona nije tvoj problem.

Cela riba za tri jajeta.

Ta riba nam je bila potrebna. Isi je bila potrebna. Osim toga... žena je bila migrantkinja.

Ali usamljena migrantkinja, svako je mogao da je uhvati, stegne, pritisne uz zemlju.

Stala sam i otvorila vrata.

„Upadaj“, rekla sam. „Unutra je toplo i suvo.“

Pogledala je sedište pored mene, toplotu kola.

„Ne. Nije mi potrebna pomoć“, rekla je.

„Svejedno, upadaj.“

Oklevala je. Kiša je još jače padala. Kapi su se razbijale na njenom kišobranu koji je izgledao kao da će svakog trena popustiti pod pritiskom, kao da će se šavovi tankog materijala rasparati. Počela je da drhti od hladnoće.

„Ne. Idem dalje“, rekla je. „Nije mi potrebna pomoć.“

Ispravila je vrat i pokušala da deluje snažno, ali glas joj je napukao i razotkrio je.

„Možda je *meni* potrebna pomoć“, rekla sam.

Promeškoljila se, kišobran joj je podrhtavao u ruci, izlivajući male vodopade na zemlju. Pogledala je mene, pa kola.

„Sama si?“, pitala je.

„Živim sa ćerkom.“

Žena je blago klimnula glavom, činilo se da ju je to smirilo.

„Mogu da ostanem jednu noć“, rekla je. „Samo dok mi se odeća ne osuši.“

„Imamo slobodan krevet za jednu noć“, odgovorila sam. „Imamo i jaja i mleko.“

„Hvala“, rekla je tiho, i ušla.

Dragi Laše

Svaki put kad gurnem pismo u tvoje sanduče, oslušnem na šta pada, da li sleće na prazni metal na dnu, ili na druga pisma. Sada više ne čujem zvuk metala.

Juče sam ponela ukosnicu i pokušala da otvorim sanduče. Dugo sam se trudila i nekoliko puta mi se učinilo da sam uspela, da brava popušta. Na kraju sam odustala. Nema veze. Ionako ne želim da vidim koliko sam ti pisama poslala.

Da imam internet samo bih ti poslala poruku i ti bi je odmah pročitao. Poslala bih ti i slike. Mnogo sam se promenila otkad si otišao. Lice mi se istanjilo. Viša sam od mame. I sad imam sise, prave sise, ne ono što si onda dodirivao.

Mislim na to kad se probudim, mislim na to kad legnem da spavam. Stojimo u štali, ti zavlačiš ruku ispod mog džempera i miluješ me po stomaku. Onda ti ruka klizi naviše. Isprva je samo držiš na mojim grudima, ne pomeraš je, i ja ćutim, ali hoću da je pomeraš, da me miluješ. Ujedno hoću da je skloniš. Nismo se poljubili, a ne treba da mi diraš sise ako se nismo ni poljubili. Vrpeljim se. Sećaš li se toga, da sam se uzvrpoljila? Mnogo sam razmišljala o tome, pitala sam se kako si ti shvatio,

kao znak da staneš ili da nastaviš, i da li si se uopšte zapitao šta ja hoću? Onda je došla mama i povukao si ruku.

Znam kako je to kad te dečko uhvati za sisu, ali ne znam kako je kad te poljubi. A čini se da neću ni saznati.

Životinje ližu svoje mladunce da bi ih očistili. Kad ljudske majke ljube svoj porod, to je zapravo neuspeli higijenski postupak. Žvalavljenje je još čudnije. Većina životinja se ne ljubi. Ni u starim lovačkim i ribarskim društvima ljudi se nisu ljubili. Pročitala sam da osamdeset miliona bakterija prelazi iz usta u usta kad se ljudi ljube jezikom. Očigledno smo besmisleni razmenu bakterija započeli u moderno doba.

Mama se ljubila, ali je nikad nisam pitala kako je to, da li je uopšte poželjno. Jer, ljubila je Ejnara.

Često sam se pitala šta bi bilo da je mama izabrala Ričarda a ne Ejnara. Onda bi kuća bila puna glasova. Išla bih po kući i stalno sretala nekog. Ne bih mogla da pratim ko je gde. A kad bismo se mama i ja posvađale, još neko bi bio prisutan. Neko bi se našao između nas dve.

Da je Ričard bio na Ejnarovom mestu, možda sad ne bismo bile ovde. Mama bi se možda usudila da ode.

Volela bih da sam imala oca, ali to ne smem da kažem mami. Znam šta bi mi odgovorila: Nemoj misliti da ti je potreban muškarac. Nemoj misliti da nas dve ne možemo same. Pomisli na konje, ždrebetu je potrebna samo kobila, pastur nije deo njihovog života. Mama voli metafore sa životinjama.

U celom životu poznavala sam samo sedam osoba. Mamu, tebe, tvoje roditelje, tvoju sestru. I tetka Anu. I Ejnara, ali on se možda ne računa, jer se uvek krijem u sobi kad dođe. Sedmoro ljudi, to nije ništa, posebno ako su svi nestali. Zapravo imam samo jednu osobu u životu. Mama se razume u životinje, ali ljudska bića joj nisu jača strana. Ne zna kako treba da živimo, šta nam je potrebno.

Ponekad, naročito uveče kad mi mama drži nastavu u kuhinji, čini mi se da dobijam alergijsku reakciju. Dok mi objašnjava njen glas je napet, ne zvuči prirodno, viši je i tanji nego obično, i nije mi jasno kako to sama ne uviđa. Bode mi uši i ne mogu da dišem kako treba. Vazduh se zaglavi u grlu i kiseonik ispari. Njeno telo je svuda, mršava je a ipak zauzima mnogo mesta; zvuci koje proizvodi dok jede, njeni uzdasi kad se sagne da pokupi nešto sa poda. Čujem njeno telo i kad je ne vidim.

Osećam se bezobrazno dok ovo pišem. Jesam bezobrazna. Ona mnogo radi, po ceo dan, a kad ne radi, pokušava da me nauči nešto. Sve što radi, radi zbog mene... Teško mi je da dišem i pri samoj pomisli na to.